

komunikacije između generacija između ostalog i zbog osećaja stida na obema stranama: na jednoj strani ćutanje, na drugoj agresija. Oštri stav šezdesetosmaša prema generaciji svojih roditelja nagnao je generaciju počinitelja u blokadu, a same šezdesetosmaše u sve odlučniji protest i kritiku nacionalizma vlastite nacije. Brant je klekao u Varšavi tek posle 1968. Bio je to prekid ćutanja holokaust-generacije što je omogućilo delimičnu promenu odnosa prema fašizmu. O snazi ovog stava govori i to da u ovom periodu disidenti nisu bili zanimljivi. Sve dok je bilo solidarnosti sa zbivanjima 1968. i reformskim komunistima, u SR Nemačkoj je (za razliku od Pariza) bilo skepse prema disidentskim građanskim nekomunističkim pokretima u Istočnoj Evropi (Ackermann, S. 143.). "Socijalizam sa ljudskim likom" potiskivao je Mihnikove i Havelove građanske disidentske napore i ismevao ih kao "moralni voluntarizam". Za mnoge zapadnoevropske političare disidentska kritika lagera bila je utopija, a realnost je bila saradnja sa lagerom. Masovni sindikalni pokret protesta u Poljskoj za mnoge je bio iznenađenje, a sećanje na Prag i Varšavu sprečavalo je realnije prognoze upravo zbog fatalističkog realizma. Epohalna svest bila je na strani levice. Čak i 1981. levoliberalni krugovi u SR Nemačkoj bili su uzdržani prema "Poljskom letu", delom i zbog papine podrške, pa je "Solidarnost" često nazivana "petom kolonom pape".

U celini uzev SR Nemačka relativno kasno počela se suočavati sa prošlošću. Sve do kraja 1950-ih prevladavali su pokušaji rasterećenja praćeni masovnom integracijom bivših nacističkih funkcionera. Javne debate počele su sa kažnjavanjem nacističkih zločinaca tek krajem 1950-ih: suđenje Ajhmanu 1961. i Aušvic-proces 1963. Javnost se zgražavala nad pojedinačnim grozotama zločina, što je takođe rasterećivalo strukture. Svaka naredna faza debate bila je reakcija na propuste prethodne. Posle faze krivičnih procesa usledila je konjunktura "teorija o fašizmu" kod kojih su bili u središtu ne pojedini zločini nego sistemski društvenoekonomski uslovi. Slika žrtava i počinitelja uvek je iznova ispravljana i dopunjavana. Tokom 1950-ih bio je to uski krug zločinaca oko Hitlera i sadističke logorske uprave, 1960-ih to su već "ubice za pisačim stolom" i društvene elite. Menjaju se i žrtve. Prvih 20 godina posle rata nije bilo reči o Ciganima, homoseksualcima, asocijalnim niti o ratnim zarobljenicima. Spisak žrtava postupno je širen. Grupe koje je nacizam apstraktno imenovao postupno su konkretizovane. Prevrat je bio film "Holokaust" 1978/79. (progon Jevreja na primeru jedne porodice), kada su žrtve ponovo dobile konkretna lica (Eckel 1998). Nešto kasnije u Kolovoj eri dobar deo šezdesetosmaša konvertirao je, pa je usledio zaokret ka nacionalizmu. U Kolovoj eri (slično Adenauerovoj) nacija se pokušala osloboditi stida pozivanjem na "milost kasnog rođenja". To je pokazala simbolika Bitburga 1985. Bio je to uzaludan pokušaj koji je izazvao novo potiskivanje, a prave konflikte sećanja ostavio nerazrešene. U toj klimi izbio je Historikerstreit.

2. 2. Historikerstreit: tok.

U javnosti SR Nemačke tokom 1986. i 1987. obnovljena je rasprava oko fašizma koja se po intenzitetu može porediti sa sličnim debatama koje su vođene krajem 1960-ih, a koje je svojevremeno radikalizovao levičarski evropski studentski bunt. Spor je nazvan Historikerstreit (svađa istoričara), iako u njemu nisu učestvovali samo istoričari niti su otkrivene nove istorijske činjenice. Konzervativci ovaj izraz stavljaju pod navodnike. U središtu debate nije bilo toliko "traganje za izgubljenom istorijom" (Stürmer) već lagani proces "raslojavanja istorijsko-političkog mišljenja", "kriza legitimnosti političkog sistema SR Nemačke" (H. Mommsen) i rasprava o pravcu njenog budućeg razvoja (U. Horster-